

Baltık Müslümanları

Günümüzde Batı'da ve özellikle Avrupa ülkelerinde esen İslamofobi rüzgârları ve artan İslam karşıtlığı, Baltık ülkelerinde karşılık bulmuyor. 2004'te Avrupa Birliği'ne (AB) dâhil olan Letonya, Litvanya ve Estonya'daki atmosfer, Batılı ülkelerden bir hayli farklı ve birçok yönüyle dikkate alınması gereken bir görünüm arz ediyor.

Bu üç küçük komşu ülke hem tarih, politik sistem ve yapıları itibarıyla hem de toplumlarının karakter ve davranışlarıyla birbirine çok benziyor. Letonyalı, Litvanyalı ve Estonyalılar genelde yasa ve kurallara saygılı, eğitim seviyeleri oldukça yüksek, çatışmayı sevmeyen ve yabancıların hayatına pek karışmayan karakterde insanlar. Ancak şehirleşme ve eğitim altyapıları oldukça gelişmiş olmasına rağmen bu ülkelerdeki ekonomi ve kişi başına düşen gelir pek de yüksek değil. İşsizlikten dolayı buralardaki gençler sürekli olarak Batı Avrupa ve İskandinav ülkelerine göç ediyor. Doğum oranlarının düşük olması sebebiyle nüfusları da hızla azalıyor. Buna karşın bu ülkelere çoğunlukla eski Sovyetler Birliği coğrafyasından gelen göçkүнlerden (Azeriler, Çeçenler) oluşan Müslüman topluluklar arasında doğum oranları bir hayli yüksek, bu sebeple de sayıları her geçen gün artıyor. Bu ülkelerdeki Müslüman nüfusun kullandığı ortak dil ise genellikle Rusça.

Letonya

Nüfusu 2 milyon olan ülkede 10 bine yakın Müslüman bulunuyor. Sünni (Hanefi ve Selefi) ve Şii'lerden oluşan ve toplumda oldukça aktif olan Müslüman gruplar arasında herhangi bir ihtilaf söz konusu değil. Ülkede Müslümanlara ait 15 STK bulunuyor. Bunlar arasında *İman, Selam, Reyyan, Amina, al-Muslim Şebab* ve *Mardzani* aslı kurumlar gerçekleştirdikleri etkinlikler, bilinçlendirme çalışmaları, tebliğ-davet faaliyetleri ve yardım çalışmaları ile öne çıkıyor. Ülkede bulunan iki Müslüman mezarlığının temizlik ve bakım işlerini de STK'lar yapıyor. Ayrıca AVM önlerinde İslami kitap tanıtım ve dağıtımları da STK'lar tarafından yapılan rutin faaliyetler haline gelmiş durumda. STK'ların bu çalışmaları gayrimüslim Letonyalılarca da ilgiyle karşılanıyor. *İslam Kültür Merkezi* başkanı ve seçilmiş müftü Zufar Zaynulin, gazeteci Robert Ahmet Klimoviç (eskiden Katolik) ve imam Oleg İmran Petrov (eskiden Ortodoks) ülkede hemen herkes tarafından tanınıyor. Letonya televizyonu, radyo ve gazetelerinde kendilerine sık sık yer veriliyor; sunum, açıklama ve tebliğleri ilgiyle takip ediliyor.

2012 yılında Letonya'nın en çok sevilen bestecisi ve müzik akademisyeni İmants Kalnins okuduğu ve araştırdığı Kur'an'dan etkilenerek İslamiyet'i seçti. Arapça bilen Kalnins, daha sonra Kur'an-ı Kerim'i Letoncaya çevirdi. Bu çeviri yerli STK'ların desteği ile basıldıktan sonra ülkede İslam'a olan ilgide yeni bir dönem başladı. Letonya Yeşiller Hareketi Partisi yöneticilerinden olan ve parlamentoda iki dönem milletvekiliği yapmış bulunan Kalnins'in toplumdaki yüksek statüsü ve nüfuzu, İslami davet çalışmalarında önemli bir etki yarattı. Birkaç yıldır Letonya üniversitelerinde yetkililerin daveti üzerine Müslüman STK temsilcileri, talebe ve öğretmenlere, İslam dini hakkında sunumlar yapan Kalnins, yaptığı çeviri için "Mükemmel olmasa da insanlara İslam'ı anlatmak için faydalı" diyor.

Litvanya

Litvanya'da Müslümanların tarihi bundan 630 yıl önce Kırım hanlarının buralara yardım için gönderdikleri asker ve beylerle başlamış. Prens Vitautas, yayınladığı fermanlarla ülkeyi Avrupa'dan gelen düşmanlarına karşı koruyan Kırım Türklerine topraklar vererek takdir etmiş ve oralarda daimi kalmalarını garanti altına almış. Tatarlar da (Litvanyalıların deyimi ile) yüzyıllarca Litvanya'da yaşamış ve buradaki yerli halkla iyice kaynaşarak Litvanya'ya hizmet etmiş. Günümüzde Litvanya'da birkaç Tatar köyü hâlâ mevcut. Litvanya halkı ve yöneticilerinin Tatarlara karşı her zaman sempaticileri olmuş, devlet de onların gelenek ve yaşam tarzına müdahale etmemiş.

3 milyon nüfuslu ülkede 7.000 Müslüman bulunuyor. Bunların çoğunluğu Hanefi mezhebine bağlı yerli Tatarlar. Vilnius Üniversitesi'nden Doç. Dr. Galina Mişkinene, 1914 yılında Litvanya'da Tatarlara ait 25 mescit ve cami olduğunu söylüyor. Bugün ise ülkede ibadete açık sadece dört mescit bulunuyor. Mescitlere gelen ve kayıtlı olan Müslümanların kendi aralarından seçtikleri müftü, devlet kurumları karşısında kendilerini temsil ediyor. Ülkedeki en büyük mescit Litvanya'nın ikinci büyük şehri Kaunas'ta bulunuyor. Bu mescit 1933 yılında devletin yardımı ile inşa edilmiş. Aslen Tatar olan Müftü Romas

Yakubauskas (Ramazan Yakupoğlu) da çalışmalarını buradan yürütüyor. Aktivist gençlerle ve üniversite talebeleri ile birlikte Arapçadan gerekli kitapların tercümelerinin yapılması ve İslam'ı anlatan kursların düzenlenmesi gibi çalışmalar gerçekleştiriyorlar.

1995 yılında Litvanya hükümeti İslam'ı ülkenin geleneksel dinlerinden biri olarak (Katolik ve Ortodoksluk yanı sıra) kabul etti. Bu tarihten itibaren de Müftülük kurumuna mali yardımlarda bulunulmaya başlandı.

Başkent Vilnius'un merkezî caddelerinden birinin adı *Meçetes* yani mescit caddesidir. Bu cadde, ismini daha önce burada bulunan büyük bir camiden alıyor. Cami Sovyet işgali döneminde, 1962 yılında, Komünist hükümeti tarafından yıkılmış ve yerine başka binalar inşa edilmiş. Bugün burada bir cami yok lakin cadde o dönemin tarihini halkın hafızasında yaşatmaya devam ediyor. Litvanya Müslümanları ve Müftü Yakubauskas, başkentte yeni bir cami inşaatı için hükümetle yer ayrılması konusunu görüşüyorlar. Halihazırda Vilnius'ta mescit olarak kullanılan mekân bir binanın ikinci katında kiralanmış bir yer. Ancak mescidin hemen altında bir gece kulübü bulunuyor.

Litvanya'daki Müslümanlar, Moskova ve Kazan (Tataristan) müftülükleri ve Kırım Müslümanları ile irtibat içinde bulunarak dinî yayınlar ve diğer konulardaki ihtiyaçlarını gidermeye çalışıyorlar.

Estonya

Estonya'da 2012 yılında yapılan nüfus sayımında halkın %55'i dinsiz (ateist) olduğunu belirtmiş. Resmî olarak kayıtlara geçen bu oran, dünyadaki en yüksek dinsiz nüfus oranı. Elbette bu sonucun bazı tarihî kökenleri bulunuyor. Paganizmin (doğaya tapma) yaygın olduğu Estonya'da halk 13. yüzyılda haclı seferleri ile tanışmış. Katolik Tefton Tarikatı şövalyelerinin bölgede uyguladığı aşırı şiddet, uzun süre hafızalarda canlılığını korumuş. Bugün hâlâ Almanya, Danimarka ve İsveç'ten gelen şövalyeler ve onların bu topraklara zorbalıkla getirdikleri Katolik Hristiyanlık ve etkileri okullarda tarih derslerinde okutuluyor. Çar Rusya'sı döneminde de Ortodoks kilisesinin uyguladığı ağır vergiler, kilisenin yerli kültüre uyum sağlayamaması ve çıkan isyanların kanlı biçimde bastırılması, Estonyalıların dinî duygularını son derece olumsuz etkilemiş. 1940-1990 Sovyet işgali yılları ise topyekûn ateist propagandanın hâkim olduğu ve halkın tüm dinlerle mesafesinin iyice açıldığı bir dönem olmuş.

Bugün 1,5 milyon nüfuslu Estonya'da 5.000'e yakın Müslüman yaşıyor. Bunlar genelde Tatar, Azeri, Çeçen ve son 25 yılda bölgeye yerleşmiş olan Araplar. Ülkede faaliyet yürüten *Tatar Cemiyeti*, *Azeri Kültür Merkezi*, *TURAS Cemiyeti* ve *İslam Merkezi* (Başkanı Müftü İldar Muhametşin) gibi STK'ların tebliğ ve davet çalışmaları sayesinde Estonya kökenli Müslümanların sayısı her geçen gün artıyor. Onların istifadesi için *Baltık Müslümanları Bülteni* adlı yayın Estonca ve Rusça basılıyor. Müslümanlar arasında Selefilik daha yaygın olmakla birlikte yerli Tatarların çoğu geleneksel olarak Hanefi mezhebine mensup. Buradaki bütün Müslümanların ortak problemi ülkede hiç cami olmaması. Suudlu Arapların mali yardımları ile TURAS Cemiyeti'nin ofisi kısmen mescit olarak kullanılıyor ve cuma namazları da orada kılınıyor. Lakin bu ofis bir iş yeri olarak kayıtlı olduğundan yerel yasalara göre sabah ve yatsı namazları için açılmasına müsaade edilmiyor.

Devlet yetkililerine cami konusundaki taleplerini bildiren Müftü İldar Muhametşin, bu durumun yol açtığı bazı olumsuzluklardan bahsediyor. Muhametşin, caminin olmayışı sebebiyle yeni Müslüman olan bazı kimselerin radikal gruplara katılmasının kolaylaştığını söylüyor. Estonya tekvando şampiyonu Estonya kökenli Abdurrahman Azan'ın (Sazanakov İvan) 2015 yılında ailesi ve küçük çocukları ile birlikte Suriye'ye göçüp DAESH'a katılması bu konudaki en popüler örneklerden biri.

Bu olay Estonya'nın yanı sıra Letonya ve Litvanya'da da medya tarafından çok işlendi ve kamuoyunu bir müddet meşgul etti. Yerli Müslümanların radikalleşmesi ihtimali ve bu durumun toplum için oluşturacağı tehdit aylarca tartışıldı. Estonya Emniyet Teşkilatı *KaPo* yıllık raporunda bu olay üzerinden bazı tedbirler alınmasını tavsiye etti. Ancak raporun genelinde ülke vatandaşları ve devlet için Müslümanların bir tehdit oluşturmadığı ifade edildiğinden bu durum kamuoyunu rahatlattı. Yine de yerli Müslümanlar böyle örneklerin çoğalmaması için eğitim ve bilinçlendirme faaliyetlerinin mescit ve camilerde yapılmasını, bunun için de ibadethane ihtiyaçlarının giderilmesi konusunda kendilerine destek olunmasını istiyorlar.

Bugün her üç ülke başkentinde yaşanan cami sorununu aşmak için buralardaki Müslümanların ilginç lakin anlaşılır ve pratik çözümlere yöneldiklerini görüyoruz. Hatta sınıra yakın bölgelerdeki bazı Müslümanlar,

cuma namazını eda etmek için en yakın komşu ülkeler olan Polonya ve Finlandiya'daki camilere gidiyorlar. Bunun için de araba ile üç-altı saat veya feribotla iki saatlik yolculuklar yapıyorlar.

2016 yılı Ekim ayında Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu Estonya'ya bir ziyaret gerçekleştirdi. Çavuşoğlu bu ziyaret sırasında Türkiye'nin Tallinn'de bir cami inşaatı yapmaya hazırlandığını açıkladı. Bu açıklama bölge Müslümanları tarafından büyük bir memnuniyetle karşılandı. Arada binlerce kilometre olmasına rağmen Baltık ülkeleri kamuoyunda Türkiye Müslümanları ve devleti her zaman ayrıcalıklı bir yere sahip olmuştur.

Bölge halkının hafızasında daha Orta Çağ'da halkı Tefton şövalyelerinden korumak için gelen Türkler ve onların nesillerinin bıraktığı olumlu bir imaj zaten mevcuttur. 1877-1878 yıllarında (93 Harbi) Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Ruslara esir düşen Osmanlı askerleri de Estonya ve Letonya'ya getirilmiştir. Yerli halk o günlerde bu esirlere karşı sempati ve yardımlarını esirgememiş, hatta aradan bunca zaman geçmiş olmasına rağmen Estonya ve Letonya'da Osmanlı askerlerinin mezarları yerli belediyeler tarafından halen korunmaktadır. 93 Harbi sonunda Ruslar Kars vilayetinde 300 kişilik bir Estonya köyü kurmuştur. Burada iki kuşak yaşadıktan sonra zamanla kendi memleketlerine geri dönen bu kişilerin Türkler hakkındaki pozitif değerlendirmeleri de toplum üzerinde olumlu bir etki bırakmıştır.

AB'nin bir parçası olan bu ülke halkları, Türk soylu Müslümanları radikal ve terörist olarak görmüyor ve Türkiye'den gelen İslam modelini kendileri için bir tehdit olarak algılamıyor. Baltık Müslümanlarının ihtiyacı elbette sadece cami değil. Burada dinî eğitim verebilecek donanımlı insanların ve dini anlatan kitapların sayısının çok az olması ve bu konularda kendilerine yardım edecek Müslüman kardeşleri ile irtibatlarının olmaması, Baltık Müslümanlarının en temel sorunlarından.

Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun Tallinn'deki resmî açıklaması tüm Baltık'ta sevinç ve umutla karşılandı. Ancak resmî makamların çalışmaları dışında bu konuda STK'lara da büyük iş düşüyor. Türkiyeli STK'ların kendi imkânları, deneyimleri, birikimleri ve gönüllü kadroları ile buralara gitmesi gerekiyor, zira Baltık Müslümanları Türkiye'deki kardeşlerinin manevi ve lojistik katkılarını ve yardımlarını bekliyor.